

Oral History Kosovo

INTERVJU SA RESMIJOM CANOM

Priština | Date: 15 januar 2016

Trajanje: 128 minuta

Prisutni:

1. Resmije Cana (Intervjuisana)
2. Eremire Krasnići (Vodila intervju)
3. Jeta Redža (Vodila intervju)
4. Rina Krasnići (Kamera)

Simboli komentara u transkriptu :

() – emocionalna komunikacija

{ } – intervjuisani objašnjava gestovima

Ostali simboli u transkriptu:

[] – dodatak tekstu da bi se bolje razumeo

Fusnote su redaktorski dodaci koje daju više informacija o mestima, o imenima ili o izrazima

Prvi deo

Jeta Redža: Gospođo Resmije, molim Vas predstaviti se. I, da nam kažete nešto o Vašem ranom detinjstvu, pa nastavite sa uspomnama: kako je bilo Vaše detinjstvo, kako je izgledala sredina u kojoj ste rasli, škola, sve čega se sećate iz tog vremena.

Resmije Cana: Da. Hvala vam na pažnji. Dorodošle ste za sve što mogu da vam pomognem. Zovem se Resmije Vokši Cana. Potičem iz jedne patriotske porodice, kao i svaka druga albanska porodica, u okolnostima koje su vladale. Ja sam..., želite godinu?

Jeta Redža: Aha.

Resmije Cana: Rođena sam 1943. u Đakovici, gde sam završila osnovnu školu, kasnije i srednjo-gimnaziju “Hajdar Duši”, u Đakovici. Moja porodica, osim oca i majke, je imala osmoro dece, ništa manje. (smeje se). I, razume se, bilo je teško našim roditeljima. Naravno, mi smo se trudili da im na svaki nači pomognemo koliko god možemo. U to vreme svi Albanci, uglavnom, su se bavili poljoprovredom i stočarstvom: neko je imao kozu, neko kravu – time su se bavili. Kupovali su žito. Mi smo imali..., mi smo imali..., moja porodica je bila bogata i imali smo uslove. Nismo oskudevali u hrani. Jer, barem, tada..., posle ću da ti kažem, morali smo da damo nekakav otkup¹, kako se onda zvao, eee, stani....

Eremire Krasnići: Taksu?

Resmije Cana: Nekavu vrstu takse, da, kao angažovanje, kao obaveza prema državi, od svoje imovine ti si morao da daš. Imali smo krave, bivolice, plus pšenicu koju smo želi. Imala sam oca..., on je posedovao zemlju. I svu letinu on je sabirao za kuću. Na proleće ili na jesen, on je morao da plati tu taksu o kojoj pričam. Ponekad sopstveni prinosi nisu bili dovoljni da plati otkup. Morali smo negde kupiti da bi dali nadoknadu. Imali smo ambar, ne znam koliko hiljada kilograma pšenice je tu moglo stati, jer smo imali mnogo zemlje. I pšenice; bio je jedan poseban koš koji je štitio pšenicu od truljenja, tu na čošku, na kraju dvorišta.

¹ Srpski: *otkup*, harač, taksa

U našem naselju je bilo dosta siromašnih. Dolazila je tada pomoć, slično kao i sada, istorija se ponavlja, tada su donosili mleko u prahu. Mleko u prahu u nekim metalnim kutijama. To se delilo najsiromašnijim porodicama. I nešto kao mast, neko ulje {pravi grimasu u znak neslaganja} od koga je smrdela mahala [naselje], čitava ulica. Ali je njima to bilo dobro došlo.

Mi smo imali mast, maslo od životinja. Ali je trebalo mnogo truda da bismo došli do ovih prehrambenih namirnica. Oni iz naselja su dolazili kod nas da traže naš sir, hranili smo se punomasnim sirom. Oni su dolazili i tražili..., kako se sad zove...? Surutka! Sad se prodaje u prodavnicama. Tražili su to, uz suvi hleb. Beda.

Eremire Krasnići: Ovo je bilo odmah nakon Drugog svetskog rata?

Resmije Cana: Odmah posle rata.

Eremire Krasnići: Da li se porodičnom ekonomijom bavila čitava porodica?

Resmije Cana: Da, svi naši, svi, svi. Majka je na svoj način spremala jelo: kiselo mleko, slatko mleko, pravila puter. Onda nije bilo..., posle su došle one mlatilice na struju, kao što su danas. Tada se to radilo ručno. Moralo se raditi satima da bi se dobila ta masnoća. Onda smo to prodavali; dolazili su ljudi da traže: “Može li jedno...” , to su bile one..., koje sada kupuju...,one keramičke, u onim grnčarijama². Donosili su te posude, slične ovim plastičnim u koje kupujemo jogurte i govorili: “Jel možete da nam date jedno od ovih...?”

Morali smo se snaći na najprimitivniji način. Neko nije mogao da se snađe, jer nije imao zemlju. Moralo se negde nabaviti, kupiti. Skuplje je bilo ići i kupiti. A ovo što sam htela, jer za one stvari..., to je tako neshvatljivo, nerazumljivo danas. Za vas i za mene. Kada bi samleli pšenicu u mlin, donosili su kući brašno. Morao si da imaš konja, dva konja. Imali su tada i nešto nalik biciklu. Imali su jedno malo magare. Tim magarcem su brzo završavali poslove. Tako su mleli pšenicu, kako rekoh, po treći put. Moja majka bi prosejala brašno. I nas je terala da to radimo. Sećam se..., kao danas mi se čini..., kako sam sejala brašno. Imali smo poseban sud, uzela bi sito za sejanje, da bi odvojila pšenicu..., od one...,mekinje od brašna. Onda bi stavili u najlonske kese, ako bi ih našli. Napunili bi te najlonske džakove. Otvorili bi jednu rupu, kako da je zovem, pola od ovoga {pokazuje rukom širinu} i tu bi stavili sa mojim ocem , tu bi stavili džakove, u tu rupu.

Majka nam je rekla da smo imali i kapidžike, prolaze³ kao su ih zvali, dok se ja njih slabo sećam. Na te kapidžike bi prostirali sofrabez [stolnjak], neku robu ili čaršaf. Kroz te kapidžike smo išli kod komšija. Postavili bi to u tajnosti. Kada smo mi spavali, njih dvoje su čitav proces obavljali sami. Napunili su te džakove i stavljali ih u zemlju. Onda bi preko njih opet stavljali najlon pa potom pokrili zemljom.

Eremire Krasnići: Tako su to čuvali?

² Grnčarija: zemljani sudovi

³ Srpski: *prolaz*, mesto za prolaz

Resmije Cana: Tako su to čuvali. Tako su to čuvali, jer bi oni došli i tražili opet. Došla bi : “Došla je kontrola sa cipelama”. Jer bi nam rekli...posle mi je rekla: “Šta sam uradila..., na mestu gde smo sakrivali brašno posijali smo arpadžik [mladi luk], poravnali smo zemlju i na taj način sakrili smo tragove tako da se ništa ne primeti”. Eto, tako su se borili da bi preživeli. Držali su krave, dok bi tele klali za zimu. Kokoške, takođe.

Takav je život bio - težak, mnogo težak. Ipak i od strane države je bilo nesporazuma, zloupotreba. U to vreme, sećam se, čitavo naselje bi dolazilo da sluša vesti na radiju. Dolazili su da slušaju, tu su ulazili..., šta kažu, šta se radi, šta se dešava: “Možemo li doći?” “Trebali smo se čuvati, jer su dolazili...”, rekla bi nam, jer, npr., videli bi da je neko umešnji, moj otac je bio veoma sposoban čovek. Sedam hektara zemlje je kupio, ali uz mnogo muke. Moja majka radila na razboju, sa pamukom. Mi, dve sestre, koje smo bile starije, popele bi smo se na midner [vrsta kauča]. Tad nismo imale ove kauče kao danas. Bili su neki od dasaka. Mi bismo se popele tako i uzele bi čunak i motavilo i time se igrale. Igrale bi smo se predivom. Sirmomaštvo do krajnosti. (smeje se).

A moj otac, da ne bi trošio para, on je zarađivao, uzimao je u najam radnike. Imali smo čobanina koji je vodio stoku na pašu. Da ne bismo trošili pare, dok nije..., ova naša majka je radila na razboju i nama je plela nešto nalik na košulje, ovako...kratke. I pelene za bebu. Ja imam dve sestre blizakinje. Sad imam 65 god. Kada su se one rodile imali smo samo jednu kolevku. Kad je trebala da se porodi, ona je rekla: “Ne znam kako ću roditi dvojke.” Pozajmila je od babe kolevku i na nju stavila jednu bebu, a od pamuka je napravila pelene.

Eremire Krasnići: Hajde sada o osnovnoj školi - kakvo je tada bilo obrazovanje?

Resmije Cana: Prvo je bila četvorogodišnja škola, zvala se osnovna škola. Onda je stupio na snagu..., kada si tada upisao prvi razred, u stvari, sada, peti razred, tada se to zvala gimnazija. U osnovnoj školi se učilo da pišeš i da čitaš, pa posle gimnazija. Međutim, u međuvremenu se to promenilo, te je gimnazija postala osmogodišnja - u to vreme kada sam ja bila. Ja sam, osim toga, imala dve godine stariju sestru. Nju otac nije puštao da ide u školu, jer je bila primitivna sredina. Da devojčica ide u školu, sramota?! E, nju su ostavili kući a mene pustili, jer su ljudi počeli da ih pitaju: “Zašto im braniš?” Tad smo bili porasli da idemo u školu – bilo je i dečaka. Ali dečaci su brzo gubili interesovanje za školu, jer je bila duga procedura da se stigne do škole, i da bi došli do..., bolje je da nešto zarade. Moralo se tada nogama i rukama kopati da bi nešto zaradio, da bi se prehranio.

Ona je ostala da ne ide u školu. Imala je 19 godina kada se verila. Došli su da je prose, videli su je, bila je odrasla, razvijena – verila se i otišla kod muža. Sada ima kćerku od 53 godine. Starija je dve godine od mene. Moja sestra ima kćerku od 53 godine, koja se takođe rano udala i rano je dobila decu. Tako.

Eremire Krasnići: Da li su se žene u to vreme pokrivala [vrsta feredže]?

Resmije Cana: Da, u to vreme žene su se pokrivala. Sećam se, bila sam dete..., pozvali su tada, kako da kažem..., kasnije je osnovan Socijalistički savez. Neko ko je bio bolji organizator, bolji komunista..., pozvaše tada sve žene da dođu. Bile su pokrivena i imale nekakvu..., kao ove koje sada vidiš {pokazuje

rukom }, iste. Ove sada..., videla sam na lice postavljaju nekakvu zavesu. One su nosile mrežu, nekakav veo koji je pokrivaao lice i drugi deo koji je išao do nogu, kao ove. Ja pamtim moju majku kad je izašla. Bile su i neke mlade devojkje koje su bile verene i koje su se ponašale kao da im se nebo srušio na glavu. Vukli su žene, terali su ih, nisu želele da izađu. Kao danas se sećam toga. Kao izaći? Barem kad bi mogle da budu delomično pokrivenne {vrti glavom }. Oo, kakav nivo! Grehota božja!

A ove danas, ja bih uputila apel do..., reci da je to došlo s Istoka..., primitivizam. Hvatale se za kvake (smeje se). To je ono sto sam ja videla. Bila je jedna devojkja iz naselja,verena: “Neću da izađem”, rekla je. Osećala se kao da se nebo ruši nad njom od sramote. “Neću da izađem”, ponavljala je, dok nisu ušli unutra i na silu je izveli (smeje se). I, posle, 'da se ne bi skroz osramotile' - nosile su kišobrane. Naterali su ih da nose šalove na glavu. Zatim su izašle sa kišobranima {imitira nošenje kišobrana } – tog dana kad su izašle. Izlazile bi retko, sve dok vreme nije učinilo svoje. Izlazile bi sa kišobranima, onda su nosile neke šalove, zatim neke velove, kao ove koje nose danas velove. Prodavali su se mantili ili nešto kao neki kostimi. Bili su neke..., sada vidim da ih koriste,..., pelerine, nešto kao kostim, kao nekad što su se nosili, neke bunde. To su nosile kada bi izašle u šetnju sa drugaricama ili na neku svadbu. S time su išle u čaršiju. Koja je smela da izađe? Plašile su se i bilo ih je sramota?! Posle su ipak izlazile,tako umotane ali realizovale su tu misiju. Izveli su ih tri-četiru puta, da bi odagnale stid. O, bože! O, bože! {pokriva lice rukama}.

Eremire Krasnići: Ko ih je izvodio, ko je to organizovao?

Resmije Cana: A?

Eremire Krasnići: Ko ih je organizovao?

Resmije Cana: Organizovao bi Socijalistički savez, kazali bi oni.

Eremire Krasnići: Aktivisti, jel?

Resmije Cana: Aktivisti, da. E sada, osim njih, malo pre sam htela o tome da pričam, bili su i ovi komunisti, kao danas špijuni. Morao si da se čuvaš. Kada bi pustili radio, dolazili su da slušaju radio. Emitovala se onda “Slobodna Albanija...”, “Glas Amerike” u Vašingtonu, bili su u to vreme. Dolazili su i slušali – ljudi bi se pretvorili u uvo.

Mi smo primećivali..., ja sam imala brata od strica u treći razred gimnazije. Znači, ova gimnazija koja je postala kvalitetnija i naprednija. Bio je dobar učenik. Sin jedinac u porodici. Bio mi je rođeni brat od strica. I, došao bi kod nas da sluša radio. Došlo je vreme da on ide u vojsku..., o, bože! Bilo je porodica, bilo je pojedinaca, koji su bili spremni da ti otmu muškraca: brata, ili brata od ujaka, ili brata od strica... Pratili su ih, kao što danas kažemo, 'špijuni', Kadri Veselji [Bio je šef ŠIKA- informativna služba Kosova].

Bile su u Đakovici... {kuca rukom po stolu} one su poznate porodice koje su uzele na vrat [zaveli] mlade . Dolazili su i vodili ih: “Ajde, hoćeš li da te prebacimo u Albaniju?” Npr. vidiš školarce, uzvatila je ih unutrašnja nervoza. Morali su u vojsku..., moj muž ima spisak ubijenih vojnika..., jer pravim jednu

paralelu, možda jednu digresiju: vojnici ubijeni u srbo-slovensku, jugoslovensku vojsku – njih su maltretirali, ubijali, uz obrazloženje da su izvršili samoubistvo. U stvari oni su ih ubili.

I, mog brata od strica..., sećam se da je njegov otac dolazio da sluša “Slobodnu Albaniju”. Ne znam gde je bilo njeno sedište, ne znam gde [sedište radio stanice]. I, kasnije su mu rekli..., tu su se uključili, jer se opet vraćam tom začaranom krugu, rekli su mu: “Hoćeš li da te prebacimo u Albaniju?”, jer je njemu stigao poziv za vojsku. Prvo da idu na obuku – slali su ih na jednomesečnu obuku. I, sada, njemu stiže [zvaničan poziv] da ide u vojsku. Navrnuli su na njega ove prodane duše. I moj muž je upotrebio izraz: prodane duše. Uzeli ga na vrat : “Hajde”, rekli su mu, “hoćeš li da prebacimo u Albaniju?”

Bili su to specifični ljudi, [koji su] imali su prodavnice blizu granice. Jer, Đakovica je blizu granice, skoro uz granicu. I povelili bi mlade, tobože, da ih prebace preko. Ali su to radili s drugom namerom. Pre toga su iskopali rupe i dogovorili se sa policijom da ih sačekaju kada budu ovi stigli sa konjskom zapregom, nije tada bilo kola, na konju ili na dva konja. Znači, oni su se prethodno dogovorili sa policijom da ih sačekaju blizu granice; imali su dogovoreni znak, neku belu maramu ili su znali tačno vreme dolaska. I, oni bi napravili sačekušu. Kada bi se ovi približili granici, oni bi zastali, a pratilac, kao slučajno, bi upao u rupu koja je bila pre iskopana, dok bi mladić ostao tako sam. Policija bi ih streljala.

Eremire Krasinići: Ovakve vrste nameštaljki su radili u to vreme?

Resmije Cana: Da, tako su to montirali [nameštali]. I dan danas, čak i moj muž, često puta... ovaj, sestra od mog muža je imala nekog rođaka koji bi joj rekao: “Vi trebada da ih se javno odreknete”. On ih je uzeo na vrat [dušu], a njima je omogućeno da imaju prodavnicu blizu granice. U Ponoševcu, možda si čula za njega. Ponoševac je blizu granice sa Albanijom.

Eremire Krasinići: Ovo je bilo u fazi kada su hteli da eliminišu sve potencijalne neprijatelje Jugoslavije, zar ne?

Resmije Cana: Da, da.

Eremire Krasinići: Nakon rata su hteli da indetifikuju ko i šta je.

Resmije Cana: Jer, mi smo imali jedan ideal, kao što ga imamo i dan – danas -Albanija. Jer, oni Albanci, mi Albanci. A Enver je terao svoje. Iako je moj muž bio mišljenja: “Bilo kako bilo, on je odbranio državu od neprijatelja. Narod je trpeo mnogo, ali su tu bile spremne Italija, Jugoslavija, Grčka..., ma ne bi postojala Albanija kao država”. Jer, kako je bilo....

Drugi deo

Nakon završetka osmogodišnje škole, koja je u ono vreme bila jedina mogućnost da se nastavi dalje, upisala sam se u srednju školu, u opštu gimnaziju „Hajdar Duši“, u Đakovici, naučno-jezički smer. Trajala je četiri godine. Onda, nakon jedne ili dve godine, se otvorila Normalja [Učiteljska škola].

Učiteljska škola je bila i u Prištini, ali je ova u Đakovici bila u prednosti, jer u vreme Italije ovde su bili došli nastavnici iz Albanije. Iz tog razloga i jezik je specifičniji.

Eremire Krasnići: Za koju vrstu profesije vas je pripremio ovo obrazovanje?

Resmije Cana: Ovo obrazovanje, da bi nastavila...tada je srednja škola bila kao danas fakultet. Bili su svi profesori koji su mi predavali u srednjoj školi u Đakovici, posle su svi došli ovde. Moj je profesor bio i Besim Bokši, akademik, zatim, Enver Đerdeku, Muslji Mulići. Muslji Mulići mi je predavao likovno u osnovnoj školi, zatim Ekrem Murtezaji, filozofiju i latinski. Bili su to jaki kadrovi i spremniji od nekih današnjih doktora nauka. Školovali su se u Beogradu. Nakon završetka srednje škole zaposlila sam se u jednoj školi na periferiji Đakovice. U Međuvremenu sam upoznala svog budućeg muža, Zekirja Canu, profesora istorije, verila sam se za njega i udala.

Eremire Krasnići: Kada ste došli u Prištinu, koje godine?

Resmije Cana: 1967. Te godine sam se i udala, vala ne, već '66. Ne, '67-me sam se udala, '68-me sam dobila sina, najstarijeg, sada, Aresov tast. Imamo trojicu sinova. Oni su familijarni ljudi, obrazovani.

Eremire Krasnići: Kakav je bio život u Prištini, u to vreme?

Resmije Cana: Skoro isto. Ovaj deo, Aktaš: tu je bilo blato do kolena {pokazuje rukom}. Kada sam ja izlazila, nisam ovde mogla da obujem štikle. Vode nije bilo, kanalizacije nije bilo, vodovoda nije bilo. Kada bi izlazili, čim bi kročili nogom na zemlju, deca bi pala. Ovako. Zatim su mog muža izacili iz obrazovnog procesa, pre nego što smo se verili. Kada sam bila u srednjoj školi bila sam čula da su ga izbacili iz škole. Moj muže bio prijatelj sa mužem moje najstarije sestre, te smo se preko njega upoznali; njegova porodica me je zaprosila, moja se složila i tako smo se uzeli - preko porodica. Ipak smo se, najmanje, dva-tri puta sreli.

Eremire Krasnići: Kako ste odlučili da svi dođete u Prištinu?

Resmije Cana: On [muž] je bio došao pre, jer su ga bili izbacili iz obrazovanja. Ovde se zaposlio. Prvo je počeo da predaje u Učiteljskoj. Odatle je posle počeo u školu...,šta je ova..., kod..., kada ideš prema..., "18 Novembar", ili "19 Novembar", ta škola?

Ermira Krasnići: Tehnička škola?

Resmije Cana: Tehnička, da tu je primljen. Jer, malo se sumjalo u njega, nije imao pristupa..., nije bio politički podoban u ono vreme.

Eremire Krasnići: Nije bio podoban?

Resmije Cana: Nepodoban za državu. Za organe.

Eremire Krasnići: Da li je bio optužen?

Resmije Cana: Da, bio je. Postojala je optužnica. Kad je bio student u Beogradu, osnovali su udruženje “Nastojanje”. I dan-danas postoji. Nakon tri-četiri dana došli su i priveli osnivače udruženja “Nastojanje”. Zatim su ga izbacili iz fakulteta. Zatim je sa zakašnjenjem položio [diplomski ispit], ali je ostao tamo, u Beogradu. Bili su Agim Đakova, Ali Aliu i moj muž, oni koji su osnovali udruženje “Nastojanje”. Udruženje studenata, kao sada Unija studenata. To je nastavljeno.

Eremire Krasnići: ... gradu, Prištinu '60-tih?

Resmije Cana: Kada sam ja došla, ovde nije bilo vode. U ovoj porodici još nije bilo vode. Kuća je bila u izgradnji. Isterali su ga i iz škole “18 novembar”, 18 ili 19 ne znam kako se sad zove.

Jeta Redža: Tehnička škola.

Resmije Cana: Da, tehnička škola. Tad se zvala 18... Srednje tehnička škola “18 Novembar”, ili “19 Novembar” ne znam povodom čega, ali su ga isterali. Zatim se zaposlio u Arhivu Kosova, kao istoričar. Zatim su ga izbacili i iz Arhiva. I, stigli su Brioni. Brioni predstavljaju dobar period za Albance. U to vreme je bio Ranković. Ranković je odrao albanski narod. Imao je dosta kurira, tako da se nije mnogo namučio. Vala, više si morao da se čuvaš od Albanca nego od jednog Škije[pežorativni naziv za Srbe].

Eremire Krasnići: A zašto kažeš da su Brioni bili dobar period kada je bio Ranković u...?

Resmije Cana: Makli su ga.

Eremire Krasnići: Znači, pao je!?

Resmije Cana: Pao je Ranković, posle Brioni. Na Brione je održan sastanak, Brioni na moru. Negde u Beogradu je održan neki partijski sastanak i moj muž je rehabilitovan, kao i mnogi drugi koji su bili [koji su smatrani] nepodobnim. Sada ove škole nose njihova imena. U to vreme, ne znam da li znate, je umro ovaj Keljmend Rizvanoli.

Eremire Krasnići: Ko je bio on?

Resmije Cana: On je bio unuk Kadri Kusarija. Postoji jedna škola u Đakovici. U to vreme je bio isteran, on i moj muž. Nažalost on je otišao uzalud. Nije se oženio niti je osnovao porodicu. Izbacili su ga iz škole. Završio je fakultet u Beogradu zajedno sa mojim mužem. Poslali su ga u zatvor i sve mu je pošlo naopako.

Eremire Krasnići: Kad ste počeli da radite?

Resmije Cana: Kažem, zatim su ga rehabilitovali [Zekeriju]. Primi su ga. Osnovan je Albanološki institut. Jednom Institut...

Eremire Krasnići: Koje godine?

Resmije Cana: 1968. Tih godina, '67-68. Jer, Albanološki institut je već jednom bio osnovan. I pre je bio osnovan Albanološki institut. Tu je bio Zekirja Redža. Zatim su ga oni prebacili u Albaniju, jer je bio nepodoban za jugoslovenski režim. Zatvorili su taj institut. Te, 67-68, je osnovan po drugi put. Tada je on [Zekirja] kokurisao i oni su ga primili. Jer, nije imao prava da predaje na fakultetu. Bio je onako, obeležen, imao je beleg (smeje se).

Moja svekrva se čitavog života ubijala govoreći: "Kuku, evo!" Ali, dobio je posao. Bio je mnogo vredan na poslu; tu je radio, zatim i upisao treći stepen u Beogradu. Završio je treći stepen u Beogradu. Tamo je polagao ispite. Ministarstvo kulture je imao neki fond koji je plaćao boravak u Beogradu, putovanje i prijavu ispita.

Eremire Krasnići: Da boravi tamo, da li?

Resmije Cana: Da. Da podržali su ga finansijski, jer plata nije bila dovoljna, jer je bila mala. Ali, dobro, život je bio takav: nismo imali neki standard, nismo imali visoke zahteve, živi kako možeš. Dolazio bi dole [na prvi sprat kuće], tu mu je bila pisaća mašina. Čitave noći je pisao, prevodio i izdavao. Posедуje sve izdate knjige. Zatim je napravio komplet i stavio sve u jednu knjigu. Da bi se izdržali, trebali smo ... kada sam ja došla ovde nije bilo vode. Od komšija sam nosila vodu kofama. Dve godine nisam radila. Kada su prošle dve i po godine konkurisala sam u Zavod za izdavanje knjiga. Bio je to Zavod koji je izdavao naše knjige. On je bio recenzent mnogih knjiga. I sam je pisao. Kasnije je pisao zajedno sa onim Brankom Horvatom. Ima knjigu...

Te godine [1970.], prvog marta, ja sam bila u trećem mesecu trudnoće, sa ovim drugim sinom, Longarom. Tad su počela da se otvaraju vrata za Albance, za albanske intelektualce su otvarana vrata. Ko je bio sposoban da radi, da piše, niko mu nije mogao više braniti. Ja sam tada bila trudna sa ovim drugim. Bili su zajedno: ekonomski i pravni fakulteti. Bili su zajedno, ali su bili filijale Beograda, fakultet... Ekonomski Fakultet, Pravno - Ekonomski Fakultet u Beogradu. I, dolazili su profesori, svi su ove bili Škije [Srbi] iz Beograda. Ali postepeno, sedamdesetih godina, došli su bolji dani, Univerzitet u Prištini se odvojio od Beogradskog universiteta.

Eremire Krasnići: Jeste li vi počeli da radite prvog marta?

Resmije Cana: Da, prvog marta 1970. sam primljena na posao. Prvog marta sam počela da radim. Primili su me na posao.

Eremire Krasnići: Na Ekonomskom fakultetu?

Resmije Cana: Na Ekonomsko-pravnom fakultetu. Zatim su se odvojili: posebno Pravni, posebno Ekonomski. Tad je dekan oba fakulteta bio Suriya Pupovci.

Eremire Krasnići: Šta si tamo radila?

Resmije Cana: U administraciji, primili su me u arhivu. Tad se su odvojili Ekonomski i Pravni fakulteti. Sad su imali dve arhive i to sam ja iskoristila. Drugovi, dosta ih je bilo...bili su drugovi mog muža. Jedan je bio prodekan za nastavu, predsednik komisije je bio Fuat Rizvanoli; i Surija Pupovci je bio s'njima u Beogradu. Tada je Surija rekao: "Daj bože da ne rodi decu." Gledali su, proveravali su da li si trudna, da te ne bi primili na posao. Naseli su, ostadoh primljena. Počela sam da radim skraćeno, po četiri časa. Kad se rodio ovaj [prvo dete] u novembru, ja sam već bila počela da radim. Tada si imala pravo da šest meseci radiš po četiri sata, onda šest ostalih puno radno vreme. Imala sam svekrvu kući; ona se mnogo obradovala kada sam se zaposlila, podržala me je i rekla: "Ja ću ti gledati dete". Zatim je došao i ovaj drugi: sad ih je bilo dvojica. Zatim sam uzela jednu pomoćnicu, jer nije stizala. Tako.

Završio je magistraturu u Beogradu. Išla sam na odbranu zajedno sa Imer Jakom i njegovom ženom. Kad smo otišli na odbranu – samo još ovo moram da kažem- bila je neka Radmila Stijanović, profesorica, doktor nauka i još dvojica članova komisije. Ona kaže: "To nije tako, nije tako profesore Cana, družo Cana, kolega Cana," cvrc-mrc, i...

Eremire Krasnići: U kakvom je kontekstu reč? Da li se to odnosilo na odbranu teme?

Resmije Cana: Da na odbranu magistrature. Jer je tamo završio ispite, zatim se odbrana tamo održavala. Jer je ona bila u okviru Beogradskog univerziteta. Na diplomi koju je dobio piše: Univerzitet u Beogradu. Zatim je on ustao i rekao: "Nije tačno". A ona je zastupala verziju koja je odgovarala članovima komisije.

Eremire Krasnići: To se odnosilo na istoriju, zar ne?

Resmije Cana: Da. Reče: "Nije to tačno. Istina je tako kako sam ja napisao, kako sam... ", vi, da li razumete srpski?

Eremire Krasnići: Da.

Resmije Cana: "Kako sam ja naveo, tako se desilo ". I, skočio je na noge i lupio je šakom o sto {udara šakom o sto }. Kada smo izašli na pauzu, jer se komisija povukla da donese odluku, ja sa mu rekla: "Zećo, šta ti je trebalo da tako kažeš 'Nije to tačno'? Jel znaš da mogu da ne prihvate, da nisi završio? Mogu da ti kažu.... "

Eremire Krasnići: Da ne diplomira.

Resmije Cana: "Nisi diplomirao". Reče: "Nek pokušaju." U to vreme! Rekoh: "Gde ti je pamet?" "Zašto?", reče, "to je moje pravo". Reče: "Idi na tu i tu stranicu i vidi šta piše, red taj i taj, poglavlje ... ". Oni: "Jedna pauza". Izašli smo. I, ja samo rekoh ono: "Zašto si tako reagovao, čoveče?" "Zašto?", reče, "Ja pričam na osnovu dokumenta. Ja nisam to izmislio." Kad smo ušli, ostali smo na nogama. Predsednica komisije reče: "Čestitamo ti! Uradili ste briljantan posao ". Tu ima i sve date ispite. Koliko je polemisaio. Tako. Potom je završio...

Eremire Krasnići: Koje godine?

Resmije Cana: '68-me. Ne, nije '68-me, kasnije je. Da li je bio mlađi sin? Mislim da su bila obojica. Mislim da je kasnije, jer kada je radio magistarski rad...toliki je bio nasloženi materijal {pokazuje rukama}. Zatim je radio ovde doktoraturu. Tu ima te diplome. Morao si da radiš, da istražuješ. Išao je na Cetinje, u predstavništvo Beogradskog arhiva, da sakuplja građu. I u Kotor i u crkvama u Crnoj Gori. Ima tu jedna crkva, ne nije Don Ljuš Đerđi, neko drugi je bio snjim. Tamo je išao, tamo je spavao. Crkva u Tuzima, sad sam se setila. Zatim, u Skadar ga nisu puštali, nismo imali kontakt sa...kada je bila proslava „Prizrenske Lige“ pozvali su ga. Putovao je autobusom. Bio je prvi put da intelektualci idu u Tiranu.

Eremire Krasnići: Mislite na pomen dešavanja u čast „Prizrenske Lige“?

Resmije Cana: Da, godišnjica „Prizrenske Lige“.

Treći deo

Eremire Krasnići: Recite nam kako je izgledao Univerzitet nakon osnivanja, kada ste vi radili. Tada je bio i početak, kada ste i vi počeli da radite.

Resmije Cana: Da, da. To je bilo '64-te... jer su ovi išli da studiraju '64-te, a '61-ve je otvoren Univerzitet, da Univerzitet u Beogradu, filijala Priština. I, profesori su predavali na srpskom. Kada se Univerzitet razdvojio od Beogradskog univerziteta, nije prošlo mnogo vremena i ja sam se zaposlila. Kao što rekoh, formirane su dve arhive, dva dekanata; dekani otišli tamo, dekani ovamo. Biblioteka, sve knjige su bile na srpskom. Čitava odbrana magistrature mog muža se odvijala na srpskom. Dolazili su na istraživački rad iz Beograda. Studenti koji su diplomirali tamo, dolazili su ovde. Imao je dvojicu kolega, dolazili su ovde po materijale. Išli su na teren da vide istorijske spomenike, da vide...kao što i danas idu, kao što dolaze iz Albanije i kao što smo mi išli za Albaniju. Oni su dolazili, studenti, posebno oni iz ogranka istorije, takođe i iz geografije.

Zatim, medicina se kasnije otvorila. Nije bilo tada kompjutera, kasnije su oni došli. Pisali smo, vodili smo zapisnike. Imali su daktilografe, primili su ih. Morali su prijave da ručno popunjavaju, ručno da unose u matične knjige. Upisivani su podaci za sve diplomirane. Zatim, posao koji sam ja radila: zavodila sam, npr. zahteve za dekanat, prijave za ispite, upis godine, sve je to trebalo upisati i zavoditi u knjige, jer su posle tražili podatke koje su koristili za stipendije i za kredite. Firme su bile počele da daju kredite.

Eremire Krasnići: Studentima?

Resmije Cana: Da, studentima. Zatim, studenti koji su imali visok prosek ocena dobijali su univerzitesku stipendiju. Svi ovi profesori koji su kod nas, bili su korisnici univerzitekkih stipendija. Imali su visok prosek. Učili su, studirali. Sad, oni kao nisu zaslužni, a dašnji učenici srednjih škola ne znaju onoliko koliko su znali tadašnji učenici. Ja sam kasnije došla, ali sam pratila šta se tada

događalo. Prvog marta 1970. sam se zaposlila...kada smo izašli, '90-tih su nas izbacili odatle. Ne znam kada sam napunila 65 godina, godinu dana nakon smrti mog muža ja sam se penzionisala. Reč je o tim profesorima i studentima koji ispadoše, sada, neodgovorni. Kad pokažes nekome vrata, to je kao kad bi ti to radio svojim roditeljima koji su te učili da hodaš, da jedeš. Profesori i nastavnici – ti su zaslužni...

Ja se sećam srednje škole, u osnovnoj kada sam bila, profesor albanskog jezika je nas naučio kako se piše pismo, kako se piše molba, kako se piše na koverti. Kad su dolazili studenti, ja bi im dala list papira, jer nisu imali papir...dala bi im papir i rekla: "Piši molbu." A danas, nakon 15 ili 20 godina? Da i danas nakon 20 godina, sada kasno mi se to desilo, čak često puta to navodim kao primer kada se sretnem sa drugaricama: "Napiši jednu molbu." Uzeo bi papir, veličine A4 i tamo gore bi počeo da piše, stao bi i pitao: "Šta da pišem u molbi?" - e, ovo je bila slabost nastavnog predmeta - jezika. On nije dobio osnove, kako onda da zna kako se piše molba. Nas su učili iz osnova, kako da počnemo, kako da se obratimo organu. Onda, sadržaj, zatim datum, zatim adresa, ime i prezime i broj indeksa, šta tražiš. A on bi počeo ovde, niže. Rekla bih: "Ti, zar si toliko mnogo napisao, a?" (smeje se) "Da, ne znam..." "Kako more ne znaš, zar vas nastavnici nisu učili?" Sad, kako da ja njih krivim, jel tako? "Ne, nisu nas učili tome".

Zatim, tako bi otišao, kao bez glave. Rekao bi: "Ako ne znam da pišem, znam da govorim" (smeje se). E sada, sada svi znaju da pričaju. Takvo je vreme došlo. Zainteresovanost za učenje je sve manje, a ovi ti pokazuju na vrata: "Ovo je tako, ovo se ovako radi."

Eremire Krasnići: Da li možeš da nam pričaš o devedesetima, kako su vas isterali s'posla? Kako se sve to dešavalo, kako je došlo do izbacivanja svih iz institucija?

Resmije Cana: (Uzdiše).

Eremire Krasnići: Prošli put ste nam pričali o nekoj epizodi .

Resmije Cana: Da, rekla sam vam. U to vreme, tih devedesetih, je bilo protesta: grupe studenata su protestovale. Zatim, i mi smo izlazili za njima, napustili bismo radna mesta. To se nije dopadalo dekanima. Morali smo biti oprezni jer je vlast držala sve pod kontrolom. Zatim, prema..., vršila se selekcija prema pojedincima; recimo, počeli su da izbacuju s'posla po grupama. Prvo su počeli da izbacuju one koji su bili iz patriotskih porodica, znalo se ko su oni. Taj posao su odradili Albanci, oni su trasirali put. I dan danas Albanac radi naopako. Pronalazili bi sve one čiji su roditelji bili u zatvorima, njih su prvo izbacivali. Ili bi izbacili brata...puno studenata je izbačeno. Ja se danas sećam kako su izbacivali studente sa fakulteta jer su bili nepodobni.

Mog muža su izbacili iz škole, iz ekonomske škole jer je bio nepodoban. I tako, doneli su nam rešenja. Jer je on bio aktivista i su oni su to znali. Zajedno sa prvom grupom su izbacili i mene, s'posla. Hajde. Ali to nije izgledalo tako teško jer nas je bilo mnogo. Zatim, moja greška, ja nisam u stanju da vrednujem Hajrulah Goranija, ali njegova je krivica, najveća krivica je kada je on naložio da se napuste

radna mesta. Time je osiromašio Kosovo za dugo vremena. Jer, oni su,... oni su to jedva čekali, da napustimo radna mesta.

Da, organizovani su protesti, štrajk, 1. septembra ili 1. oktobra. I, oni su to jedva čekali; to su koristili kao preteks da izbace ljude s posla, kao nepodobne. Morala sam polagati ispit iz dvojezičnosti, jer su oni, Škijet..., kada su dolazili kao studenti, trebala sam s njima pričati na srpskom. I na sastanku Saveta, ako je bio prisutan jedan Srbin morali su svi profesori pričati na srpskom.

Eremire Krasnići: Kako su vam uručili ta rešenja: Da li su ih slali kući ili ste vi išli po njih, kako?

Resmije Cana: Svakome su doneli u kancelariju. Preko kurira. Doneli su ih, ja sam ih zavedila u protokol, upisivala sam ih u knjige. Doneli su ih, zaveli i dali kuriru da ih uruči. Makar da ima u mom dosijeu za penziju. I onda šta...šta da se radi., bila je ova... sekretarica dekanata,...

Eremire Krasnići: Ko?

Resmije Cana: Safeta, ona nas je povelala kod svoje braće, tamo kod onih kovačnica, u naselje Hani i Diljit.

Eremire Krasnići: Tamo je prebačen ceo kolektiv?

Resmije Cana: Ceo kolektiv, zajedno sa profesorima. Ali nismo otišli svi, nisu nas sve izbacili. Neki su ostali. Oni su ostali da sede na dve stolice, kako narod kaže, i tamo i ovamo. Onaj koj je ostajao postao je sumnjiv u našim očima. Ali kasnije smo shvatili da su nam odlično poslužili: donosili su nam papir, boje, trake za pisaće mašine, formulare. Dolazili bi [studenti], prijavili ispite a mi bismo vodili evidenciju. Kada bi pložili zadnji ispit, student nije mogao dobiti diplomu. Onda smo mi sa njima...oni su nas spasili [osoblje koje je ostalo na poslu]. Ali, na početku smo ih gledali sumnjičavo, sa rezervom, jer su ostali saradnici, kako smo ih onda zvali. Tako, šta sve ne doziviš!

Onda bi oni, kada nisu tu bili Srbi, sa fakulteta bi zivukli dosje, stavljali bi ispod robe i donosili nama tamo. Jedva su čekali da za nas obave neki posao. Dolazili bi onda [studenti] sa sela, u sale, u garaže. Raspršili se fakulteti na sve strane, neki su najmili prostorije. Mi se barem nismo mučili, ovi drugi radnici su se namučili, jer smo mi tražili i pare. Morali su putovati autobusom iz sela da uzmu indeks. Dešavalo se da ih je policija primorala da pojedu indeks. Bili su postavili puktove gde su vršili kontrolu. Kad bi došli tu, morali su sazuti cipele. Porodica kod koje smo se smestili je trpela mnogo. Safeta, sekretarica dekanata je bila naša koleginica. Oni su imali neki servis: otac i sinovi. Bili su patrioti. Izdržavali su nas, plaćali su struju, plaćali su telefon. Okučili smo se. Sakupili smo pare od studenata, plaćali smo garaže koje smo pretvorili u učionice. U njihovoj kući, u toj porodici, se odvijao proces nastave: dešavalo se da oni, ukućani, spavaju a studenti dolaze da polažu, onda su oni morali da oslobode prolaz studentima. Imali su jedno četiri sobe ali su delili hodnik sa studentima. Toliko su žrtvovali.

Eremire Krasnići: Kako se zvala ta porodica?

Resmije Cana: Porodica Žuži. Tog dana sam ti rekla njegovo ime, Nazmi Žuži. Ove devojke su nam posle pomagale ...krile su dokumentaciju gore u kuću. Jednom je bila došla policija i isterala nas je sve odatle.

Eremire Krasnići: Izbacili su vas iz kuće?

Resmije Cana: Primetli smo ih da ulaze u to naselje. Obavestili su nas da dolazi policija. Odmah smo uzeli prijave, svu dokumentaciju koju smo imali. Tamo su bili, u onoj ulici koja vodi u Lap, kod železnice. Iz kuće smo izašli brzo i prečicom smo otišli prema gore. Policija nije ni ušla unutra, jer su naišli na gazdu koji je radio u servisu za kola. Oni su onda kaznili vlasnike kuće. Oni su žrtvovali, mogu reći u istoj meri kao i oni koji su uzeli pušku u ruke. Više su se oni žrtvovali nego ovi koji su uzeli pušku u ruke i otišli na front. Jer, su ih stalno kontrolisali. Oni su prilagodili kuću: napravili su ulaz studentima. Mi smo čekali. Donosili su nam nešto za jelo, kuvali su krompir...donosili su voće, kafu, čaj – nisu dozvolili da ništa plaćamo.

Eremire Krasnići: Koliko godina je to trajalo?

Resmije Cana: Osam godina. Nakon osam godina, kada je i postignut ovaj sporazum, dopušteno je korišćenje fakultetskih prostorija, otvorene su prostorije, otvorene su škole.

Eremire Krasnići: Šta se dešavalo u međuvremenu u vašoj kući?

Resmije Cana: Kao što sam pre rekla, meni i mojim koleginicima su uručena rešenja o otkazu, neki su ostali. Ovde kući, moj muž je jurio gore-dolje. I, kada smo se vratili ne znam kako smo se spasili. I, kažem, hvala Bogu što je prvo on počeo da radi, jer ja, i pored toga što sam dala doprinos, ne bih mogla, jer ja sam žena. Tada je žena bila drugi kalibar. Jer, sada se one trude, ali ipak se ne pokuzuju u svetlu kao što bi trebale. Jer, i one se malo ustručavaju a s druge strane niko ne obraća pažnju na njih. Veoma malo poštuju ženski svet. Kako se zvala ona koja je dolazila, Kristina..., bila je sekretar za ljudska prava u Evropi. Dolazila je ovamo, ovde je bila. Pored toga, moj muž je osnovao Savet za ljudska prava.

Eremire Krasnići: Koje godine?

Resmije Cana: E, godinu ne znam [ne znam napamet]. Ovde je imam.

Eremire Krasnići: 1990? Da li je to bilo početkom '90-tih?

Resmije Cana: Ne, kasnije. Dok nam se nije desio šok. Da vidim što tražim. Trovanja su se dogodila '90-tih. Možda, '90-te.

Eremire Krasnići: Šta se desilo sa trovanjem?

Resmije Cana: Trovanje se desilo u Podujevu. Otrovali su učenike srednjih škola. Tada je počela jurnjava kolima; svako se trudio na pomogne na svoj način: studenti i drugi, svaki patriota je pokušao da pomogne. Oni su bacili neku supstancu u toku nastavnog časa; učenici su drhtali, grčili se, povraćali, bili su histerični. Barem on [Zekirja] ima snimke. Kolima su ih prevozili odatle. I, plus su oni bili rekli: "Ovi glume, pretvaraju se". To su bili ubacili ovi Srbi.

Kao naučni saradnik, moj muž je kancelariju koristio i kao kancelariju za kontakt za patriotsku stvar.

Eremire Krasnići: Institut?

Resmije Cana: Da, Albanološki institut. I tu su počeli. Prvo su došli politički zatvorenici, studenti. Tu su oni dolzili i obavestavali mog muža i profesora Anton Četu. I profesor Anton Četa je radio na Albanološkom institutu. Tu su kao prvi aktivisti bili i Mirvete Drešaj i Hava Šaljaj.

Eremire Krasnići: One su dosle da traže pomoć od profesora?

Resmije Cana: One su došle da se konsultuju, da sugerišu. Jer, naravno, proučavajući slučaj one su imale svoje ideje, jer su shvatili da je narod u teškoćama..., jer su počeli da plačkaju, da tuku i da hapse.

Eremire Krasnići: Srbi.

Resmije Cana: Da, Srbi, država je hapsila nevine, tukli su ih. I tada su zaključili da narod treba još tešnje da saraduje i da se međusobno povezuju ljudi. I, odlučili su da se bave pitanjem krvne osvete..., ne znam kog datuma. Bio je to početak izmirenja, oprost krvi. Onda su oni otišli i povelili Anton Četu, koji je bio profesor jezika, prikupljao je narodne pesme i stihove.

Eremire Krasnići: Proučavao je folklor.

Resmije Cana: Da, folklor. Išao je po odama [gostinska soba kod Albanaca], zapisivao je događaje, priče. Tad su se oni, zajedno sa studentima, dogovorili da idu po kućama, po odama. Jer žene nisu primali, posle jesu. Išli su zajedno u porodice, tražile se od njih da se pomire, da oprostite krv. Bilo je...svađa, zbog vode, zbog međa. Međutim stvarna pozadina tih svađa je bila nešto drugo: deo njih je bio rezultat odnosa temperamentnih devojaka, bile su tako mlade, koje su se upuštale u odnose sa bliskim rođacima, nije banalno reći, imale su odnose sa zetom ili sa bratom od strica. E, sada se to pročulo po selu. To su čuli otac ili brat i oni odu pa ubiju zeta ili komšiju. I, oni, obično je to bio zet, pa još komsija, i tako je dolazilo do ubistava..

Bilo je dosta takvih slucaja. Oni bi išli po odama i ubeđivali ljude da oprostite krv; neki su hteli neki ne, jer nisu hteli da svi znaju pravi razlog...bilo bi to uvredljivo, jer niko npr.nije želio da kaže da se to njemu dogodilo...I ja danas, stara, ne bih mogla sebi da dozvolim tu komociju: "Idem s'nekim drugim, pored živog muža." Ali, lakomislenost čini svoje.

Tako su išli od kuće dokuće. Išli su i molili seoskog starešinu. Pozvali su ih na jedan sastanak, da bi pripremili teren, jer da izađu tu....50 hiljada ljudi je bilo tada kada je proglašen oprost krvi...kod Verat e Lukes. I, svaki put kada bi došao kući, oni bi ga opet tražili. Dolazili su, ubili se dolazeći kolima iz Peći, Raošića, Dečana, Skivjana...Dolazili su: “Šta da radimo?” Sastajali su se, diskutovali, analizirali kako bi pronašli najbolji način. I, odlučili su da angažuju žene, devojke, studentkinje, da idu po kućama, među ženama, da pričaju sa njima i da objasne: “Da počnemo, želimo da počnemo, vidite šta se dešava narodu, vidite šta nam rade Škije, treba da se zbližimo, vidite kako koriste naše međusobno neprijateljstvo. Oni su bili u svađi sa komšijom, zetom, bratom od strica. One su znale šta je po sredi. One su uspele da ubede žene. Onda su žene ubeđivale muževe. Zatim bi ljudi došli njima u goste. Išli su muškarcu po svim odama, selima. Bilo je puno aktivista koji su učestvovali u tome.

I, tako su odlučili. Sastavljene su liste, radile su mnogo ove devojke. Bila je sam njima i jedna Ajša Ćoraj, sada je pravnik. Ona je tada bila. Bile su mnoge. Zatim je bio ovaj dekan Učiteljskog fakulteta, Ethem Ćeku. Koliko je samo puta on došao ovde... dolazio je i Salji Cacaj, sa kamerom. Zatim, Gani Iberdemaj. Ne mogu da ih se sećam sada. I, odlučili su da sazovu skup. Obavestili su ovoga, [Zekerijaha] i on je boravio dve nedelje u Dečanima, u selu Strelc, kod Dečana.

Eremire Krasnići: Sa studentima.

Resmije Cana: Ne sa studentima, ne – sa ljudima, sa aktivistima, sa seljacima- da bi organizovali mirenje. Kada je došao prvi...bio je...bio je Bajram, ljudi su išli kao voda, reka ljudi.

Eremire Krasnići: Gde?

Resmije Cana: Tako, Verat e Lukes. Kad bi dolazili, tražili bi profesora. Ja bih rekla “Ne”. Ja nisam znala, ne znam zašto da te lažem, nisam znala da postoje i gde su Verat e Luke. Ali to se ne može ponoviti više. Koliko je zemlje, koliko ljudi! – sličan događaj se ne može više ponoviti. Ovi su se obukli, malo pre sam spomenula naučnike, pisce i raniji patrioti, Sulejman Vokši, Idriz Seferi, ovi koji su se skupili. Ovi su se skupili kao onomad Ismail Ćemajliji. Obukli su ovo,..., ovi su na selu organizovali, obukli se u nacionalne nošnje, jahali su konje na čijim su nogama bili ukrasi, jer mi smo pre videli. Obučeni, sa kečem na glavi, sa zastavama. Znači, kako kažu, „umro si iako si živ“, toliko je to bilo emocionalno.

Dolazili su tako i prolazili, kao reka Drin, na konjima sa tim ukrasima. Na glavi su im stavljali različito cveće. Defilovali su pred publikom. Tog dana sam ja bila izašla, bila sam otišla, više nisam. Kad sam došla[kući] tobože su bili upali lopovi. Napravili su nekakvu kamuflažu. Došli su, bili su gore postavili prisluškivače.

Eremire Krasnići: Prisluškivače?

Resmije Cana: Da, prisluškivače. I,....

Eremire Krasnići: Koliko je hiljada ljudi bilo tamo [kod Verat e Lukes]?

Resmije Cana: Iznad 50 hiljada ljudi je bilo tog dana. Ne pamti se tako nešto..., ni vojska ni policija nisu očekivali toliko ljudi. Kad je došao..., čim je počelo jedan tenk je došao pred publikom. Znači, hteli su da kažu : “Mi smo ovde.” Evo, imam slike, ne mogu da ih nađem, htela sam da vam pokažem,...nisam ništa shvatila, kad odjednom je on [Zekirja] skinuo sako i izašao pred tenk i rekao: “Pucaj”. Tenk je svoju cev okretao sa jedne na drugu stranu, čas prema publici, čas prema ovim koji su stajali na bini, čas prema nama, čas prema putu. Ja rekoh:“ Odosmo!,” ali mi smo imali dozvolu za taj skup, organi su bili obavešteni da tu nema ničeg nacionalističkog – to je bio samo jedan svenarodni skup.

Tu se odvijao skup, tu su izlazili ljudi da kažu da su oprostili krv, kome su oprostili i u ime koga. Pesme, recitacije, veoma poseban program. Na ulazu u Dečane bila je izašla policija. Kada bi ljudi stigli, oni bi ih vraćali.

Eremire Krasnići: Šta se desilo sa vašim mužem?

Resmije Cana: I, posle je moj muž, Anton, njegova žena..., mi smo pokušavali da se vratimo..., kad su njega uzeli. Ništa, tog dana se završilo. Oni...završilo se.

Eremire Krasnići: Šta se desilo sa tenkom?

Resmije Cana: I, sa tenkom, ništa. Samo da se pokažu, jer tada nisu bili spremni da nekog javno ubiju. Jer je on [Zekirja] je bio otišao kod komandira policije, komandatanta policije u Dečanu, sa kojim je postigao dogovor. Samo jedan skup, i program. I, oni su prihvatili. I, ništa, ništa mu nisu uradili. Ali, kada je pala noć, pročulo se : “Kuku, ubiše ga”. Oni su pokušavali da dođu, ali su bili tučeni. I vratili su se oni , nisu ih pustili da dođu [policija je sprečavala narod da dođe na taj skup].

Eremire Krasnići: Da li se sećate broja pomirenja [broj oprosta krvi]?

Resmije Cana: Jedno hiljadu i četiristo.

Ermira Krasnići: Tog dana?

Resmije Cana:Tog dana se to zbilo. Kad smo počeli da se vraćamo, isprečila se policija. Bili smo našim kolima, moj muž je vozio. Napred je sedeo Anton, pozadi ja i njegova žena. Izašli su pred nas i zaustavili. Nas su... (smeje se) nas dve su nas prevezli kolima u Prištinu, njih dvojicu sa odveli u Dečane, na informativni razgovor. Tada je to bilo aktuelno. Zadržali su ih tamo do ponoći. Zatim, mnogo kasnije, ovi...bilo je mnogo aktivista, mnogo aktivista. Njih su čekali ti aktivisti. Kada su ih pustili iz policije ti aktivisti su ih dovezli ovde. Bilo je negde oko ponoći. Pustili su ih bez posledica. Samo što su malo dezorijentisali narod. Tako je bilo.

Četvrti deo

Kada su se završile Verat e Lukes, to se nastavilo po čitavom Kosovu; u svim selima su se održavali skupovi i oprost krvi. Jedan od njih je održan i u Prištini. U školi "Zenelj Hajdini" je održan veličastven skup. Tu se i nalazi mesto zvano „Polje pomirenja“ , negde blizu medrese, kod škole, kod medrese, kod Hani i Diljit. Tu je bila medresa [srednja verska škola]. Bili su pozavali nas, poslužili kafom, dobro, nije važno.

Eremire Krasnići: Koliko je slučajeva tretirano? Mislim, koliko zavada zbog krvne osvete?

Resmije Cana: A, krvna osveta, ne znam. Bilo je mnogo slučajeva, naših. Svaki..., počeli su ovi... napravili su nekakav projekat: organizovali su to tako da svaki deo grada ima jedno mesto gde mogu ljudi dolaziti, da ne bi išli gore-dole. Moralo se ići daleko, sada je već bilo mnogo bolje. Sela sa ove strane su dolazila u školu : "Zenelj Hajdini". Tako nešto su bili organizovali u Mališevu, pa u Hasu. Bila sam u Zumu [Has], bilo je u Zumu. Osim ovde, takvi skupovi su se organizovali i u okolini, jer je bilo više mesta i bilo je lakše organizovati.

Eremire Krasnići: Da li se Albanološki institut i dalje koristio kao mesto za sastanke?

Resmije Cana: Da, stalno su se tu sastajali. Kad ga ne bi pronašli tamo, dolazili su ovde. Sačekivali bi ga ovde, pa onda odlazili kuda su trebali. Imao je saradnike. Zatim, gde se onaj skup održao? Vidi, izgleda da sam zaboravila, gde je organizovan taj skup pomirenja, oprosta krvi, u Hasu,...u Đonaju. Dali su mu bili neku nacionalnu nošnju. Izgorela sam je, izgorela mi je.

Eremire Krasnići: Da li je tvoj muž stalno bio na trenu?

Resmije Cana: Čitavo vreme. Nikad nije ostajao kući. Zatim su bili počeli i u Albaniju, počeli su da se mire. I Tamo su se mirili, u delu Đakovačke Malesije.

Eremire Krasnići: Je li se ovo dešavalo '91-ve ili kasnije?

Resmije Cana: Kasnije, tamo, kasnije.

Eremire Krasnići: Koje godine?

Resmije Cana: Posle je bio u Švedskoj, Norveškoj, Nemačkoj, Švajcarskoj.

Eremire Krasnići: I u Americi.

Resmije Cana: I u Americi. Dva-tri puta je bio u Americi. Jedno vreme je bio...

Eremire Krasnići: Tamo su mirili naše zemljake?

Resmije Cana: Da, zemljake. Naši zemljaci su nas pomagali mnogo. Bilo gde da su,u Švajcarskoj..., bili su mnogo aktivni. Mnogo su pomagali narod. Mnogo novca su slali. Naročito kada su ovde ostali bez

posla. Plaćali su članarinu. Formirani su bili centri za prikupljanje pomoći. Dobijao je pozive, mislim da je bio tri puta u Americi.

Eremire Krasnići: Ko ga je zvao? Znam da su bili zemljaci, ali da li imaš neko ime?

Resmije Cana: Ne, ime, ali,..., bio je Tom Lantoš ovde kada je bio došao. Zatim su zvali iz udruženja "Vatra". U Hrvatskoj je bio nekoliko puta. Zatim, kada su se desila trovanja..., ne znam sada kada se to zbililo, vidiš, ne mogu da se priberem. Kako rekoh, sad se sećam,...ovo vam kažem samo ovako, samo da znate. Morali su odneti uzorke u Zagreb, odneli su ih.

Eremire Krasnići: One supstance?

Resmije Cana: Supstance, narkotika, koji su oni koristili. I, otišao je moj sin, ovaj Ljirak, sa jednim drugom. Bila je velika kriza, teška vremena. Da su ih uhvatili..., oni su mogli biti uhaćeni ovde ili vani. I, otišli su za Zagreb i odneli uzorke. Bilo je u Široku...

Eremire Krasnići: Vaš muž je potpuno dokumentovao trovanje, jel? Zato je i vaš sin otišao.

Resmije Cana: Da, dokumentovao je. I, o tome je pričao i ovaj Zek Sinanaj, koji je napravio i jednu emisiju. I, te noći su izašli, ne znam kako se zvala ta emisija... "Kontakt", ili tako nekako. I, izašao je on i pričao kod bolnice.

Eremire Krasnići: Znači, on je dokumentovao sve to, ali, znači, ima i druge dokumentacije u RTK-u?

Resmije Cana: Da.

Eremire Krasnići: U redu.

Resmije Cana: Postoji kod RTK.

Eremire Krasnići: Kakvi su bili rezultati te supstance?

Resmije Cana: Izašli su rezultati koji ukazuju na ...

Eremire Krasnići: Da li se radilo o otrovu?

Resmije Cana: Otroavno, da, bilo je otroavno. Ali Srbi su tada govorili: "Ne, ovo nije ništa. Ovi izigravaju, Albanci glume". Posle su poslali i pismene nalaze, posedovali su dokaze.

Eremire Krasnići: Srbi?

Resmije Cana: Da, i oni, pismeno su tražili i dobili. Iz Zagreba su, zatim, bili poslani i u inostranstvo da provere da li su glumili, ili je u pitanju ...trovanje. Ali, uzalud, s'kim da se dogovoriš?

Eremire Krasnići: Gde su završili ti dokumenti? Da li vaš muž poseduje..., da li je prijavio ovaj slučaj?

Jeta Redža: Da li je dublje istraživao taj slučaj...?

Eremire Krasnići: Je li prijavio slučaj nekom sudu?

Resmije Cana: Da, da, prijavio je. Prijavio je, da. E, kako se zvao neki sud gde je podneo prijavu. U Švajcarskoj ili ne znam gde. Kaže, ali mi je sve ko tako maglovito, zaboravila sam stvari.

Sastajao se sa zemljacima, slao je fotografije. Imamo dole fotografije. Ne znam da li sam vam rekla? Tu imam jedno dve-tri slike koje pokazuju kako tresu rukama i nogama...kada su se otrovali. Sada ne znam kako se to zvalo. Nisi imao vremena, znaš, da li znaš [shvataš li] bila je to nezmysliva situacija. Ovamo, njih su dovezali kolima, videlo se da....

Eremire Krasnići: Kolima hitne pomoći?

Resmije Cana: Kolima hitne pomoći..., ne , ne kolima hitne pomoći, već privatnim kolima; civili, oni su ih prevezli.

Eremire Krasnići: Da li je ovo bio neki početak angažovanja u okviru KLMDNJ [Savet za zaštitu ljudskih prava]?

Resmije Cana: Da, u okviru...

Eremire Krasnići: Da li je početak rada Saveta?

Resmije Cana: Ne, Savet je počeo sa radom ranije.

Eremire Krasnići: Šta si htela da kažeš? Da li je čitavo to angažovanje bilo u okviru Saveta?

Resmije Cana: Svako ko je imao nešto da kaže, oni bi se njemu obraćali. Tražili su ga u Institutu, ako ga tamo nije bilo došli bi ovde. Zatim, on je imao sve podatke. Evo, ja sam to zaboravila da ti donesem knjigu kada se formirao Savet. Osnovao je on taj Savet za ljudska prava.

Eremire Krasnići: Da li je porodica bila progonjena zbog ove aktivnosti?

Resmije Cana: Ne, interesantno, ne. Oni ga nisu mnogo maltretirali. Samo u jednom slučaju: jedan put su ga bili priveli kada je bio došao...,kada je došao Tom Lantoš; kad su bili zatvorili televiziju, izašao je ispred televizije. Zatim, kada su zatvorili fakultet izašao je ispred Filozovskog fakulteta. Isterali su lekare, isterali su studente. Tada je reagovao narod. Izašao je bio ovaj..., jedan lekar..., bili su ga okrvavili. Bio je i Veton, svi su oni izašli pred policiju kada su zatvorili televiziju.

Eremire Krasnići: Gopodin Zekirja je bio izašao?

Resmije Cana: Da, da.

Eremire Krasnići: Da li držao neki govor?

Resmije Cana: Da, držao je govor. I ovde, ispred Filozofskog fakulteta.

Mog muža je čuvao Američki State Department. I ovi....zatim, i partije. Bio je ovde... neki štab Jablanice, ovde, bio je odgovoran Ramuš. Zatim, kada su ubijali vojnike, neki Besim Drecaj je bio ubijen, bio je policajac. Ovaj je otišao [njen muž]. Nije bilo sahrane gde nije išao, nije bilo mesta gde nije bio... Ovde su bili doveli jednoga, na koga je pucano iz...kao recimo odatle da gađaš u ovaj zid...Taj je bio iza zida. Oni su osulu paljbu iz automata, a njemu su oči i čitavo lice bile puno prašine i od komadića maltera i drveta. Ruke su mu bile krvave ali je ipak njima čistio oči, noktima. Ovde su ga doneli u čaršafu, u ovoj sobi

Eremire Krasnići: To je bilo '97-me ili '98-me?

Resmije Cana: Da, '97-98. Zatim su bili dovezli, kako se, ovaj, zvao..kako se zvao onaj momak, Jetulah Desku. „ Glas Omladine“ [“Zërit t'Rinisë”] je bio objavio kako mu je telo bilo sašiveno nakon obdukcije. I, rekli su : “Ne, izvršio je samoubistvo”, a ovamo su ga tukli, maltretirali su ga tamo. Zatim je on naredio aktivistima da ga otvore. Ovde su ga bili dovezli iz Nove Gorice. Taj momak je bio u vojci, dovezli su ga njegovi. [vojska]. Kad su bili na domak grada , rekli su : „ Ovo je ulaz u Prištinu“, Tu su ga preuzeli naši. Dovedli su ga ovde. Uneli su ga unutra, ovamo gore. U kuću. Ne znam kako smo se spasili, kažim ti ja.

Eremire Krasnići: Koje je to godine bilo? U vreme rata...

Resmije Cana: Ne, pre rata. Pre rata.

Eremire Krasnići: Ne našeg, mislim na rat u Bosni i Hrvatskoj, kada su ovi išli...kada su na silu uzeli Albance i slali ih da se bore tamo. Zatim, samo su vraćali tela ili kada?

Resmije Cana: Ne, ovaj je bio u vojci. Jer je on [njen muž] svugde po skupovima tražio : “Nemojte se odazvati pozivu za vojsku. Nemojte ići!” Zatim, oni su bežali, kako su mogli i umeli. E, kad bi doneli tela, rekli bi da u otpusnom listu piše:„ Bio je psihički bolestan, izvršio je samoubistvo“. On bi rekao:“Nije moguće, otvorite kovčeg”. I, doveli su tu jednoga, ovog Jetulah Deskua. Kovčeg su nosila četvorica, nekakav plombirani kovčeg, uzeše nekakav..šta je ono, s čime se...

Eremire Krasnići: Misliš, za zavarivanje?

Resmije Cana: Tako nekako, nešto za zavarivanje, otvoriše ga. Fotografisali su ga, dole su fotografije. Ovako mu je bila glava {saginje glavu u levo }, otvoriše ga. Rekao je: “Nikad nemojte da prihvatite

zatvorene kovčege.” Zatim su bili naredili da oni sprovedu kovčege do mesta boravka: “Mi ćemo ga odneti tamo, odnećemo ga u mesto boravka”.

Eremire Krasnići: Ovde kući, ovde se to desilo?

Resmije Cana: Ovde, taj slučaj se ovde dogodio. Kasnije, kada bi javili da vraćaju telo nekog vojnika, porodice bi rekle: „Nemojete ga donositi do kuće, mi ćemo da vas sačekamo na ulazu. Nimate vi potrebe da dođete dovde [kod kuće]. Jer su oni tražili da učestvuju na sahranu. Tobaže: “Em te bijem, em ti ne dozvoljavam da plačeš”.

Eremire Krasnići: Da li sećaš koje je godine to bilo?

Resmije Cana: Evo, trebalo bi biti...kako da se prisetim. Da me ubiješ, ne znam. Ali, znam da su jednog bili doneli i da je on bio rekao: “Otvorite kovčeg i nemojte im dopustiti da dođu”. Čak i ovaj Jetulah, ovaj, Desku, ime mu je bio Cen Desku. Postoji jedna knjiga za...

Eremire Krasnići: Gospodin Cana je dokumentovao sve ove slučajeve?

Resmije Cana: Da, sve je dokumentovao. Otvorio je izložbu u Americi. Tada si morao da imaš mnogo saradnika. Sve je dokumentovao, otvorio je bio izložbu u Americi.

Eremire Krasnići: Ovo je bilo '97-te? Koja je to godina?

Resmije Cana: Čitave godine.

Eremire Krasnići: Okej.

Resmije Cana: Vreme briše sve.

Eremire Krasnići: Da li je to bilo pre rata?

Resmije Cana: Pre rata. Da, da, pre rata. I pre rata je bio u Americi, kada ga je pozvalo Udruženje “Vatra”.

Eremire Krasnići: A oprost krvi u dijaspori? Kako se odvijao ovaj proces tamo? Da li imaš neku informaciju? Kako je to bilo organizovano?

Resmije Cana: Tako, skupili bi se po..., imali su oni, one, kancelarije gde se sastajala dijaspora.

Eremire Krasnići: Da li su se i tamo dešavale te stvari, da li su tamo počela ta neprijateljstva ili su ih vukli iz Kosova?

Resmije Cana: Ne, oni su ih vukli odavde, odavde su oni poneli međusobna neprijateljstva. Kada je ovde počeo proces izmirenja, onda je to uticalo i na njih, i oni su bili nadahnuti tim pokretom, i oni su hteli da skinu tu balast sa leđa, to zlo. Jer, ubistva su se događala i vani. Evo, ovde, sada, neki iz Albanije je ubio nekog, iz osвете. I, oni tamo, naši su se trudili da se sakupe, da nađu momenat i da se pomire, da se oslobode. On izađe, krvnik ga čeka. Jer, oni su se osećali dužnim da se osвете, jer su bili potcenjeni i tako da sačuvaju obraz; išli bi i ubili nekog, osvetili se. I, ono, tobože su se zavadili zbog međa i slično. I, izašle bi one: “Opraštam krv mog jedinog brata”, “Opraštam sinovljevu krv”, brata jedinca, izlazile bi one pred mikrofon i javno oprostile krv. U Orahovcu je bilo. Ja sam bila tamo, kod Verat e Lukes i u Đonaju. I u regionu Gnjilana su se organizovali takvi skupovi.

Eremire Krasnići: U ime čega se odvijao taj proces - oprost krvi? Kako je to bilo?

Resmije Cana: U ime omladine, u ime Albanskog naroda. U ime kosovske omladine, sestara, kosovskih majki. Nekad bi rekli u ime Saveta. U ime ovih ljudi koji se angažuju, opraštamo krv sina, brata, deteta. Vraćaju mi se, ali ne mogu..., vreme je izbrisalo. Bilo je strašno, bilo je puno emocija. Izašli bi sa onim brkovima, sa onom nošnjom, u beloj nošnji: “Opraštamo krv sina jedinca”, i brata, i strica, i....

Eremire Krasnići: Da li su izlazile i majke?

Resmije Cana: Da, i majke, i sestre, i majke. Jednu ili dve sestre pamtim: “Opraštamo bratovljevu krv”, “Opraštam sinovljevu krv u ime kosovske omladine, u ime albanskih sestara.” Toliko je to bilo emocionalno, ne možete to zamisliti, nismo ni mi mogli zamisliti: stojiš tu, kažeš da više nećemo kao do sad, da krademo, da lažemo, da varamo, zašto to raditi? Ali, uzalud, nisu dozvolili. Taman je bilo nešto bolje, a ono, izbio rat; taman kada smo trebali da kažemo da smo braća i sestre. Kratka je bila ta emisija.

Eremire Krasnići: Kako ste vi doživeli rat? Šta ste radili tokom rata?

Resmije Cana: Ovde smo ostali, kući. Ovaj najmlađi je bio u Beču. On je hteo da dođe. Moj muž je izlazio, išao je na granicu. Tamo su bile izbeglice. Izlazio je ovde na ulicu, čak je bila došla i policija: “Zašto izlaziš na ulicu? Zašto vraćaš ljude?”

Eremire Krasnići: Kako, izlazio je i odvrćao ljude na ulicu?

Resmije Cana: Da, izlazio je: “Nemojte otići!” (smeje se). Pre dva-tri dana, ova komšinica me je podsetila na ono: “Gde idete?”. Znam, znam, išli su prema granici. Čak mi i moj sin kaže: “Mama, šta je tati?”, tako je pričao {širi ruke}: “Vratite se, vratite se, vratite se vašim kućama. Tamo nije naša zemlja, idite vašim kućama. Zašto uzimate na vrat decu?” – bilo je starijih ljudi, beba, nosili su ih. Teške scene – kako ostavljati kuću? Ljudi su umirali usput. Majke su vodile decu na kolica. Ovuda su prolazili, kolicima su išli prema železničkoj stanici.

Eremire Krasnići: Je su li vas izbacili iz kuće?

Resmije Cana: Ne, ne, nismo izašli. Nismo izašli.

Eremire Krasnići: Ali niko nije ni došao?

Resmije Cana: Ne, nije došao. Nije došao. Neke komšije su otišle, neke ne. Ovuda je policija prolazila. Desilo se da ostanu bez benzina. Išli su uzbrdo a ostali bez benzina. Išli su u pravcu Sunčanog Brega, tamo je policija imala svoje stanove. Sve su isterali van. A ovde su bili izmešani: bilo je Albanaca, Srba..., jer su se bojali šta će ih snaći... oni su ostali bez biznisa. Zatim su išli prema gore, kada je na njih zalajao pas, oni su se uplašili [smeje se], jedan od njih je okrenuo pušku i ubio ga. Jer, je bilo..., tako je to bilo.

Prisećam se samo nekih scena. Malo po malo, vreme je učinilo svoje ali i to bolje nego da poludiš, samo da ne zapamtiš sve. Ali zaborav čini svoje. Vreme, stresovi, čitav život. Da li sam vam rekla ranije? Čuvaj se od policije, čuvaj se ovoga, čuvaj se onoga, onda zaboraviš. Zaborav, eh...

Zatim su došli dvojica policajaca ovde. Moj muž je bio tamo. Nije mirovao, čitavo vreme je išao po kućama. Pružili su mu boravište svi koji su ga poznavali. Jedno dve nedelje nije bio uopšte kući. Došli su ovi, tako, ljudi su izlazili iz kuća; isterali su narod.

Eremire Krasnići: Je li bio tvoj muž na spisku za vojsku?

Resmije Cana: Ne, ne, ne. Ja kažem..., ja sam mu pričala: "Nemoj da ideš." E, tamo, u Jablanicu, to je kada ideš prema Đakovici, je bio štab Ramuša, i on je otišao, jer mi Albanci...

Eremire Krasnići: Ovo je bilo pre rata ili kada?

Resmije Cana: Da, mi Albanci smo kao životinje; evo, ja tako gledam na to (smeje se), bez busule. Postojalo je Ramušovo krilo i krilo Tahir Zeme. Kada je umro moj muž, došao je neki čovek i pitao: "Hoćete li sahrana biti kao Azem... kao Tahir Zemaj?" Tahir Zemaj je bio deo drugog krila, zbog toga su se oni svađali, e sad formiraj ti jednu jedinstvenu mrežu.

Eremire Krasnići: Unutar vojske, OVK-a?

Resmije Cana: Da, unutar vojske. Tahir Zema. Zatim je bio ovaj Krasnići, Ahmet Krasnići. Išao je odavde na sahranu Ahmet Krasnićija. Kada je bio otišao..., tamo su ih slali [mladiće sa Kosova] na vežbe, sada vraćam traku unazad, ali ne mogu biti tačna u datumima. Bili su poslali jednu grupu da vežbaju, negde u Fuš Kruja [Fushe Kruje, Albanija], ne znam, negde na selu... ove vojnike...ko je hteo da ide u OVK. Napravljene su liste, okupili se i otišli tamo. Tamo su slali pomoć : čaršafe, lekove, kreme, deterdžente za pranje, jer je on video da su imali vaške. Ove vojnike su bili smestili u nekakav hotel, u nekakvu školu, tamo u Albaniji. Tamo su ih držali; sada, koliko su mogli, koliko su znali i koliko je to koštalo, ne znam.

Kad se sad vraćam u to vreme, znam da ih niko nije gledao, samo je to bio taksirat za te mlade. Jer, neko je sigurno uzeo 90% za sebe [pare], ostalo je slao, tobože, vojnicima. Rekli bi: "Idemo da ih posetimo, da ih snabdemo hranom, odećom i obućom, da im šaljemo deterdžent, jer ih je napala šuga." E, sada, kada upoređujemo to vreme, znam da su ih ostavili bose i gole. Te stvari su uzeli za sebe, odneli su ih svojim kućama.

Eremire Krasnići: Šta se desilo na onoj sahrani. Da li se nešto posebno desilo. Na sahrani Ahmet Krasnićija gde je bio otišao g. Zekirjah?

Resmije Cana: Ne, tamo, u Tirani je bila sahrana; on je bio vojni pukovnik. Imao je čin pukovnika. Ubili su ga ovi naši, još se ne zna ko. Ubili su i ovog Džemajlja...

Peti deo

Išao je na sastanke, na skupove; kada bi se nasao na tim skupovima, rekao bi im: "Nije sad vreme da pozdravljate sa stisnutom pesnicom. Sad nije vreme da se okrećemo prema Rusiji, prema Istoku, prema Kini." ,jer su se ovi enveristi pozdravljali sa stisnutom pesnicom, "Mi treba da se okrenemo prema Zapadu, gde je kultura, civilizacijai". Čini mi se kao da sada čujem kako to izgovara. A ovima, nekome nijepočeli su da liče na vojsku. Neko, ipak kaže, danas, da im se ne sviđa što su neki bili marksisti-lenjinisti, da je takvih bilo u OVK-a. Takvih imaš i u Parlamentu - i danas su tamo. I, svuda gde je on išao, ..., ne znam da li ste čuli za porodicu Havoli, Baholi, Baholi. On bi išao kolima, moj muže vozi. Znači, ako bi neko dolazio, kao da ja kažem: "Gde ćeš danas da ideš? Evo ti šoferi, kola su ti puna [benzina], idi gde trebaš "; odmah bi ga prepoznali, čim bi ga videli. E, jednom je, tako, išao kolima ovog Baholija: Ovi, Baholi, imaju servis za popravku kola, prodaju kola. Ovde,...tu imaju, gde se prodaju...

Eremire Krasnići: Kod zeljene pijace?

Resmije Cana: Kod pijace imaju prodavnice. To je bogata porodica ali i patriotska. Došao je bio jedan od njihovih momaka i rekao: "Profesore, evo vam moja kola. Idite gde god treba da idete"; i šoferi. Dobro, on je uzeo kola. Putem su ga zaustavili ovi iz štaba, ovi o kojima sam pričala malo pre, sa maskama: "Šta je bilo?" "Izađi!" Priveli su ga u štab. On im kaže: "Zašto, pričaj čoveče!? Pričaj albanski, zašto pričaš srpski?" , pričali su neki srpski...: "Ja znam srpski, jer ja sam školu završio na srpskom. Pričaj albanski, skini tu masku. Zašto se kriješ? Je si li muško? Je si li vojnik? Makni masku da vidim s kim imam posla." Oni su počeli: tuc, muc i uvedoše ga u štab. U Ramušov štab. Tu se našao neki kurir koji je dolazio kod nas. Svakodnevno.

Eremire Krasnići: Špijun?

Resmije Cana: Da, špijun, sigurno. I, oni...ne znam da li sam ti rekla, kada je bio kod Volkera, znaš, oni koji su bili ubijeni u Račku... Uveli su ga unutra, uzeli mu kola. On njima: "Ja nemam s kim da razgovaram," i krenuo je prema izlazu. Oni su krenuli put njega : "Vrati se! Vrati se!" Tu se desio...sad svašta ima. Tu se zadesio jedan Đakovčanin, kuću je imao na periferiji Đakovice, otvorio je vrata kola i

ubacio ga untura [u kola]. “Brzo profesore, uđi”, reče. “Zamalo da me uhvate”. On je posle to ispričao zetu iz Đakovice. U zadnjem trenutku su im pobjegli, hteli su da ih ubiju.

Taj što je njega poveo kolima je posle rekao da su mu ti pretili: “Bolje vozi ta kola, jer u protivnom tebi ćemo uraditi još gore. Ali on se njih nije plašio, čak je otišao i uzeo kola koja su mu bili dali ovi Baholi. Posle je pričao kako je vukao po zemlji profesora i uveo u kola samo da ga spasi od njih.

Kad se vratio kući, on je ispričao šta se desilo. Posle smo pozvali Bahole da im kazemo da us nam uzeli kola. Ja sam rekla: “Kuku, sramota božja. Šta je skrivio čovek? Sramota božja što su mu uzeli kola.” I, on dođe [neko od Baholija] : “Gospođo, izvini, ali neću da vidim suze. Ja sam mu dao kola jer nisam imao..., ”, izvinite na izrazu, ali to je banalno, “...ja nisam imao hrabrosti da izađem, za mene kola ne vrede ni jednu vlas od kose. Ja sam njemu dao kola da on obavlja svoj posao. Ja sam ispaio kukavica. Nemoj o tome više pričati, ne pitaj za kola. Ja sam mu ih sam dao.” Rekoh: “Zašto da tvoja kola uzmu?”

Eremire Krasnići: Ovaj je bio od Baholijevih?

Resmije Cana: Da, Baholi je bio. Bio je....Baholi. Bila je porodica Adem Baholija; on, ovde...prodaje dobra kola. Stani, ne sećam se dobro njegovog imena. Setiću se kasnije, kao i kod Nazmi Žužija, kada se malo prisetim. Dobro, bila je porodica Adem Baholija.

Zatim, vredi i spomenuti....i u Rečaku je bio. Posle je došao neki špijun, koji je to bio u punom značenju te reči. Tada su u modi bile bele čarape, on je nosio neku kožnu jaknu...reče: “Profesore, hajde da te povezem. Gde treba da ideš? Bilo ...”

Eremire Krasnići: Koje to bio, da li mu znate ime??

Resmije Cana: Ne, ne znam mu ime. Bilo je Račak, desio se neki slučaj kod Gnjlana. Reče: “Izujedali su psi neku ženu. Bila je ubijena, nije imao ko da je sahrani, jer niko nije smeo da izađe vani. Ušli su psi i svu je unakazili. Psi su bili krvavi od krvi koju su isisali iz žrtve.” On [njen muž] je onda seo u Nivu i zajedno sa šoferom Albanološkog instituta je otišao tamo. Ovaj [špijun] je došao i uzeo ga, ne znam na koji način i kakve veze je on imao, ali je došao i uzeo ga. Ovaj napred, ovaj [njen muž] iza. Ovaj [špijun] je, izgleda, unapred nekog obavestio da ovi nailaze...; na putu se bio prevrnuo neki kamion pun banana, padao je sneg.

Eremire Krasnići: Koje je to godino bilo?

Resmije Cana: Ne, ne. Kad se desio Račak.

Eremire Krasnići: Okej, znači te godine.

Resmije Cana: Da, te godine.

Eremire Krasnići: To se desilo '98.

Resmije Cana: Da. Da, svugde je gorelo, svuge. I kad se približe tu...

Jeta Redža: Čini mi se '99-te.

Resmije Cana: '98-99.

Eremire Krasnići: Okej.

Resmije Cana: I, kad se približe tu, videli su da se jedan kamio prevrnuo. On se sam prevrnuo, prevezio je tovar radi trgovine. Ovi sa Nivom, sa šoferom Instituta su išli iza njega, da slikaju [išli su da obiđu i fotografišu mesto gde su psi raskomadali leš žene]. Posle su bili i u Račku, i, kaže..., policija izašla pred njih. Ako nisi budala, onda si trebao da shvatiš kako se moglo dogoditi da neko [špijun] dođe po tebe, da ideš da radis svoj posao...Isterali su ih iz Nive, njega i šofera : "Parkirajte ga ovde." To su i uradili. Duvalo je, padao je sneg, hladno...kaže: "Uzmi, uzmi ovo, uzmi". Ovaj reče: "Ne, ja nisam zato došao ovde, ja to neću uzeti..." "Uzmi!" "Ja sam negde drugde krenuo ". "Ma ne, uzmi, ubaci ih u kola." On je na to rekao: "Ne,neću da ih uzmem". On mu je, kako je posle pričao šofer Institua, prslonio pušku na lice [policajac njenom mužu]: "Uzmi.....," – nterali su ga da uzme banane, uhvatili su ga razmena, približili su ga do gajbi sa banama.

Eremire Krasnići: Jel Institut do tada bio aktivan?

Resmije Cana: Da, da, bio je aktivan. Nakon nekog vremena i iz Istitua su ih izbacili.

Eremire Krasnići: Ja ovo sad ne razumem: ako je ovo vreme Račka, onda je ovo...?

Resmije Cana: Račak se desio na početku, kada su počeli masakri da se deašavaju, kada su ove jedinice činela čuda.

Eremire Krasnići: Da li je to vreme funkcionisao Institut: sa kolima, sa svime?

Resmije Cana: Da, da

Eremire Krasnići: : Okej.

Resmije Cana: I, dok ga je on tako držao, drugi su ga fotografisali. Zatim je to bilo u medijima; novinari, i slično: "Ovaj je nekakav bandit, koji je došao da krade banane." Posle je ispala ona fora : "Cana Banana", ne znam da li ste čule.

Eremire Krasnići: '99-te, a?

Resmije Cana: Da. Čak je ovaj drugi [sin] govorio: “Kuku, majko bre...”Pisali su..., nešto kao sada o ovoj predsednici (smeje se) koju su ... pisali su, crtali hemiskom, sa flomasterima. U Peći su bili nacrtali....

Eremire Krasnići: U formi slogana?

Resmije Cana: Da slogan, “Cana Banana”. I, to su snimili i emitovali na televiziji. A on, pre nego što je ušao u kuću, kaže: “E, ženo, danas sam ukrao banane”. Ali, naši ljudi su toliko kratkovidni da nisu videli da je to...., nužnost nema granica. Mi sada lako možemo da kažemo: “Zašto si ih uzeo?”, ali u tom momentu, život je mio, nije računao....ali reci ti onome da to nije ništa, mogao si dobiti metak u glavu, i, hajde sad. Celo Kosovo...njega su videli i na televiziji.

Eremire Krasnići: Srpska televizija, koja?

Resmije Cana: Da, ali i kosovska, jer su bili uveli prinudne mere, ti Ermira. U svim institucijama: na televiziji, u Zavodu za izdavanje knjiga, u Riljindji - u svim institucijama su uvedene mere.

Eremire Krasnići: Znam. Nisam znala da je bilo u to vreme televizije.

Resmije Cana: Da, u okviru Srbije.

Eremire Krasnići: Da, možda je to bilo nekoliko sati.

Resmije Cana: Eh,ostavili su bili nekoliko časova.

Eremire Krasnići: Da, da – Radio Prištinu.

Resmije Cana: Tako de.

Eremire Krasnići: Sa kime je komunicirao Savet, kada je vas muž prikupljao dokumentaciju? Mislim na to, kada je radio na kompletiranju slučajeva da bi informisao o tome šta se se dešavalo.

Resmije Cana: Imao je saradnike.

Eremire Krasnići: Gde ih je slao? Da li ih je slao u neki drugi centar za ljudska pitanja?

Resmije Cana: Ili su oni dolazili ovde: dolazili su, videli, čitali, donosili. Beležili su, fotografisali su, recimo kada ne bi našli njega...Imao je saradnike, imao ih je u Peći, Đakovici, Dečanu, u Prizerenu...Sećam se nekih, kao ovaj Radonići, Mustafa Radonići iz Peći. Zatim, Mula [versko zvanje] Dževat iz Mališeva. On je dolazio svakodnevno. Zatim, ovaj Cen Desku, sa nekim svojim rođacima. Svaki dan su dolazili. Zatim je bila neka žena iz Cena, ona je radila kao babica po privatnim kućama. Ona je davala injekcije. Bila je otišla i u štab, smatraj da je bila vojnik.

Eremire Krasnići: Kao ste prošli ceo taj...?

Resmije Cana: Rat? Ostali smo ovde, kući. Išli smo u komšiluk. Najstariji sin je otišao kod svojih, sa malim detetom. Ovaj treći je bio u Austriji. Ovaj [muž] nije stao. Istovremeno, moram da se zahvalim Adem Havoliju. Gde god je trebalo, on je vozio mog muža. Sad je umro, pre mesec dana.

Eremire Krasnići: Vašeg muža?

Resmije Cana: Mog muža.

Eremire Krasnići: Vozio ga je?

Resmije Cana: Da, vozio ga je svuda gde je trebao ići. Sahranio je Jašareve. Oni je išao pored reke, sutradan je stigao tamo. Pričao je i sa policijom, koja mu je rekla: “Ukoliko ne dođete do tog i tog dana...” Nigde nikoga, svi su bili pobešli: i aktivisti i neaktivisti. Ne znam, oni su izgledali kao neka natprirodna sila, jer su bili naoružani do zuba. Kada je on naišao zaustavili su ga kod fabrike municije, izvukli su ga iz kola i rekli: “Vrati se!” , tako {pokazuje: ruke na zid}.

Eremire Krasnići: Da ga kontrolišu?

Resmije Cana: Da ga kontrolišu. On, stvarno nije imao ništa sa sobom..., : “Zašto, šta... “Hajde...”, kažu, “majku ti” (smeje se). Pustili su ga. Kada je stigao tamo, a ono, policija tuče i maltretira narod. Sada, ovaj gerilski rat, tako se smatrao. Faktički takav je i bio. Ali svi su bili kabadahije. Kao da čitava istorija počinje od jednog čoveka. I ovi rukovodioci, ovi vojnici koji su sada, svi su se oni međusobno svađali, nadmetali , da neko ne bi ispao sposobniji od drugih.

I kada je on tamo stigao, komandir policije u Drenici, tu, kod fabrike municije, kaže: “Ako ih ne sahranite do...” ,dali su mu nekakav rok, “do ovoliko i u ovoliko sati, mi ćemo ih zakopati.” Pričao mi je on: “Bili su došli sa bagerima, sa buldožderima.”

Eremire Krasnići: Kako su organizovali sahranu? Mislim, bilo je puno ubijenih ljudi, trebalo je dosta posla, kako su se organizovali?

Resmije Cana: Kako su obezbedili?...od Bajram Curija (smeje se). Zajedno sa jednim hodžom iz Drenice, tu iz džamije. Kasnije, na jednom skupu kada su deljene zahvalnice, on je ustao i rekao: “Ja sam bio tu kada su Jašarevi sahranjeni.” Onda je ustao moj najstariji sin i rekao: “Vi ste bili, ali ja sam sin čoveka koji je stvarno bio tu”, jer je hteo on sam da prigrabi tu zahvalnicu. Posle, [vreme sahrane] su došli neki ljudi, malo su se oslobodili, okupili se muškarci...poznavao je ljude, angažovao ih je...Kada je došao...

Eremire Krasnići: Da li je koristio izvore KLMDNJ-a [Savet za ljudska prava]? Mislim na ljudski potencijal.

Resmije Cana: Da, Da sigurno. Oni su ga poznavali, on je bio postao kao "konj za pet kuća" [svima bio na usluzi]. Čitava policija ga je poznavala: "Pusti, pusti..." , pustili su ga da ide i organizuje sahranu, jer u protivnom rok je bio: "...u protivnom, za dva sata mi ćemo ih pokopati" – sigurno su mislili uz pomoć bagera, tenkova, sa savime. Narod je bio pobegao, svi, žene, deca, svi. Nakon dva-tri dana su 'otvorili vrata' [običaj kod Albanaca- organizovali su saučesće]. "Selo je ostalo pusto", rekao je, "ni muva da preleti". Bila je to formalnost, obavestili su narod...sada ti opet kažem: bila je jedna đakovčanka, mnogo je bila praktična, ona ih je povela, ona je zvala ljude iz Đakovice; obavestila je narod, postoji jedna porodica, treba nam 70 kovčega; donela je ih za sahranu. I, stavili su tela u kovčege. Svi su se onda angažovali, poravnali su teren, sahranili su ih. Posle su organizovali saučesće. Tražio je od policije: "Dajte nam rok od nekoliko dana. Ovi nisu psi." Posle se policija povukla, samo je nekolicina ostala, jer su oni bili završili šta su bili naumili: pobili su sve one ljude; sada opet da ubijaju? Ta žena je bila Mevljude Saraći...

Eremire Krasnići: Šta, njena porodica je ...?

Resmije Cana: Ne, ona je došla kao aktivistkinja iz Đakovice, ona je donela te kovčege, sada sam se setila. Kovčege je napravila jedna porodica, onda su ih doneli u Drenicu. To je..., sada ne mogu tačno da kažem, ali je to bila velika žrtva i hrabrost da pomisliš a kamoli da ideš tamo, da kamionom odneseš tamo kovčege. Došli su kamionom te porodice iz Đakovice. Angažovano je mnogo ljudi i sahranili su ih.

Eremire Krasnići: A obdukcija, da li je urađena ?

Resmije Cana: Kakva obdukcija, more, tako ti Boga!

Eremire Krasnići: Ništa?

Resmije Cana: Ma kakvi! Kao da su u pitanju psi a ne ljudi,samo su dozvolili pokop mrtvih, rekli su: "Ovo predstavlja elementarnu potrebu čoveka, da se sahrane kao ljudi. Oni nisu psi ni životinje." I, posle su im rekli, posle su im dozvolili..., jer nisu hteli da se to pretvori u nešto mnogo veće. Došli su, bio je onaj..., kako se zvao onaj što je bio ovde u to vreme... Holbruk je bio u to vreme - Ričard Holbruk. Zatim su pregovarali. Zatim, ova...kako se ona zvala, ona za ljudska prava, bila je došla.... Medlin Olbrajt.

Bili smo ovde, kod komšija. Bio je moj muž tu..., kada je sahranjen Bajram Kelmendi išao je i radio, angažovao se oko sahrane. Nakon dva dana [od početka bombardovanja NATO] našli su ih negde na periferiji Prištine, našli su njega i njegova dva sina. Zatim je on tišao. Krio se po kućama. Od Bajramove sahrane on je bio u nekoj kući kod Baholijevih. Tu je ostano tri-četiri noći. Zatim se vratio ovde negde, boravio je u nekim kućama. Posle je došao ovaj Havoli.

Kada sam izlazila, ja sam izlazila za hleb, viđala sam samo kola, ovih naših nigde. Vreme je postalo toplije, došlo je proljeće. Žurili su po prodavnicama da nabave cigare, nabavljali su sve u žurbi, u trku. Nikakav život, glava nije vredela. Posle su došli ovi Havolijevi, kod njih je boravio tri nedelje.

Eremire Krasnići: Da li si znala gde je on?

Resmije Cana: Ne, nisam znala. Ali, jednog dana, jednog poslepodneva je došao kući. I, špijuni su ga приметili, preneli su to. Ali nije ušao u kuću, izašao je pored onog zida tamo{ pokazuje rukom put leve strane kuće}. Po noći je sedeo tu na kauču..., pokvarena auta su bila tamo, tu je bio pod senkom, tu je spavao dve noći. Posle su nas pozvali ovi Havolijevi: “Kod nas je bio sinoć”. Sin je razumeo: “Mama, tamo je otac”. Posle je došao ovde: “Stvaram im probleme”. Tu se smestilo pedeset ljudi. Tada su se ljudi i plašili. Moj muž je pitao jednog našeg rođaka, koji je živio tu, iznad Bajram Kelmnedija, da li može da prespava kod njega, a on je rekao: “Ne, vala, izvini”. Bojao se za sebe, odbio ga je. Onda je on odlučio: “Gde god idem samo stvaram probleme ljudima, gledaju me s nespokoјstvom, bolje je da ostanem ovde”.

Pročulo se da se on vratio, policija je isterivala narod. Proganjala ih je, terala ih je u beg. Znači, priveli su mlade. Ovde su bili priveli trojicu mladića. Kombijem bih pokupili mlade. Držali bi ih dve-tri nedelje pa posle pustili. Moj najblađi sin je bio u Austriji. Ovaj najstariji je bio otišao kod svojih. Ovaj drugi je ostao ovde. Prvo smo bili kod jednih komšija, posle kod drugih. Išli smo po kućama, tražili smo cigare, brašno... Uzimali su tu kod Ljumi-ja, bili su doneli brašno; kupili smo bili brašno, šećer, i... Zatim, benzin...; bilo je ovde, bila je tu ona..., porodica Mirvete Pačarade, ona je prodekan Medicinskog fakulteta. Ona je bila ovde sa svojim mužem, sa majkom i braćom. Išao je njen brat po kućama i uzimao benzin kako bi ga posle davao policiji. Nisu dolazili kod nas. Ovakva vrsta...

Zatim su bili provalili jedan magacin, bila je neka garaža: Pustili su je bili pod kirijom, ovi iznad nas. Provali su garažu, i, usred rata – ti piješ ice tea, koka-kolu (smeje se). Doneli su deterdžent, koje je čovek bio nabavio za prodaju, plaćao je kiriju za magacin, a ovi mu opljačkali. Izašli su momci, oduzeli im robu pa posle podelili svima: “Tebi ovo, za tvog sina ovo, ovo je za...” (smeje se). O, Bože! O, Bože! 500 godina.

Policija je obilazila kuće. I, kao što rekoh priveli su ove... “Kuku! Šta sad da radim?” Kad su došli, ušli su unutra, moj srednji sin je bio otišao do Đakovice kako bi, tobože, odložio odlazak u vojsku, ovaj najstariji je bio završio vojsku – i tada su slali pozive za vojsku. Kad su stigli, ušli su unutra; policija je isla od kuće do kuće: “Čija su ova kola? Uzmite! Imate li nekog ovde?” “Ne!” Moj muž je bio tamo, kod onih kola za koje sam ti pričala. Sin je bio unutra. Ušli su i rekli: “Svi da idu svojim kućama.” Hajde, pa ne slušaj! I, došao je kući, ovaj sin. Od njih se vratio kući.

Kad je došla policija: “Šta ti radiš ovde?” “Ništa”. “Da li si bio...gde ti je kuća?”, On reče; “Ovo je moja kuća”, a tobož je postao građanin Đakovice. Ja sam bila otišla u Đakovicu i preko jedne veze sam dobila potvrdu da je on stanovnik Đakovice. Tamo je sve gorelo... “Šta ti radis ovde?” “Ne bre, ja sam...” Udoše oni, privedoše ga te noći; ti si svake noći očekivao da se nešto neprijatno desi. Povelili su ga tamo, kod Novog Doma. Držali su ga tri noći. Kosa mu je postala skroz neuredna. Oči crvene i naduvane od nespavanja. Reče: “Sedeo sam tako..., u jednom trenutku neko bi lupio jako šakom o sto: ’bam’. Meni je san dolazio na oči, a oni ’bam’ po stolu.” Kada je bilo osam sati, taman smo mi ustali, dođoše sedam policijaca. Ovi su ga bili isturili ispred. Izgledao je...

Eremire Krasnići: Sina ili muža?

Resmije Cana: Muža. Ovi su bili..., išli su tamo-amoo..., od ovih komšija, jedan sin ostao, i ja. Bio je tako bled, čitave noći bez sna. "Hajde", rekoše, "napred". Kad su ušli ovde: koliko samo su uzeli stvari: aparate, kasetofone, pet kofera su napunili. Šta sve nisu govorili: "Iredentističko...". Uzeli su materijale, napunili one kofere. Ja sam imala i pečat fakulteta – i njega su uzeli. Često sam mu govorila: "Idem, Zećo, da vidim..." Ovi ga pustiše, ostavili su ga ovde. Torbe su uzeli, bile su komšijine. Kuku, majko! Uplašili smo se šta će biti s nama. Dok su oni tražili po... "...šta ćemo sa ovima". Ušli su obuveni. A ja, bez ustezanja sam rekla: "Izvinite, ako ste dosli da nas ubijete, onda...ali,..." – nisu se sazuli. Ušli su i uzeli te stvari. Njih sedam. Tada je bio sin kupio kompjuter. Išao je ovaj Lirak da kupi benzin u Tetovo, pa posle prodavao u Đakovicu. Crtani filmovi.

Eremire Krasnići: Kada ste se vratili vi na posao, nakon rata? Da li ste se vratili odmah ili kako?

Resmije Cana: Da, odmah. Mi smo ovde bili, pa su nas pozvali. Vratili smo se

Eremire Krasnići: Ko vas je pozvao?

Resmije Cana: Pozvao nas je sekretar koji je tada bio. Zatim je za dekana postavljen Albanac, mislim da je to ranije bilo. Dovezli smo ga mi od kuće. Prvo smo počeli po kućama, zatim, na svečan način smo se prebacivali na naše fakultete. Preselili se.

Eremire Krasnići: U zgrade, jel?

Resmije Cana: U zgrade, da. Tako, malo svečanije. Čitava Priština je ustala na noge da ide na fakultete, da se vrate na svoja radna mesta. A kojeg datuma je to bilo, ne znam.

Eremire Krasnići: Do kad ste radili na Ekonomskom fakultetu, Ekonomsko-Pravnom?

Resmije Cana: Da, na Ekonomskom. Sedamdesetih je bio Ekonomsko-Pravni, posle se su se odvojili: ja u Ekonomski, drugi na Pravni. Ali, mi smo bili u istoj zgradi.

Eremire Krasnići: Do kad ste tu bili?

Resmije Cana: Na fakultetu? Do mog penzionisanja.

Eremire Krasnići: 2009-te?

Resmije Cana: Da. 2009-te, da. Tako.

Eremire Krasnići: Imate li nešto da dodate?

Resmije Cana: Da dodam, imam dosta, ali ništa vam nisam rekla (smeje se). Dobro sam izgurala ali bez datuma, bez onoga, bez busule. Ja se izvinjavam, bila sam rastrojena, ali to je moj nivo. Starost, zaborav, sada su došle i druge stvari, nove stvari.